

edo besteko jende oro aski poliki antenan mintzaraziz egunero.

Xedeak ez dira ekintzak. Orain ikusi beharko noraino joanen den hemengo frantses sozialisten euskarazko irratia- ren amets urdin hori. Eta horren obratzeko biderik nihun agertzen bada zendako ez liteke bederen amets horren kolore egiazkoez iritzi publikoaren argitzen hasi behar oraindik beretik? Haiek eta guk geure kartak diren bezala erakustea ez da gerlarat joaitea. Eta hobe nehork ez badu sozialistetan ere holako xede beltzik! Hau ez baita osoki gureak xuritzeko. ¶

Allande Sokarros

Zuberoa: berezitasun eta bereizkuntza

Zuberotar bat Zuberoako kontu batzuez mintzo. Asko ez dira harrituko eta nolabait ohizkotzat joko dute ere aukera hori. Haatik, *Jakin*-entzat egin dudan lehendabiziko idazlan honekin asmoa daukat zuberotar gisako gure berezitasunak ez duela bereizkuntza erran nahi azaltzeko. Horretarako, bizpahiru gairen aipatzetik eta aztertzetik joko dut.

Nire lankidetzaren gauzatzeko erabilgarri nituen gaien zerrendan agertzen ez den gertakari batetik abiatuko naiz. Nahiz eta oraingoz, gertakizun hitza erabiltzea zego- kion, zeren eta ofizialki gertatu ez, baina gertatzekotan baita. Euskaltzaindiak, Zuberoako herrien idazkera «berria» onartzeaz mintzo natzaizue. A, zelako borroka ez du- gun eraman, azken urte hauetan, euskararen eta euskal kultur lanen inguruan gabiltzanok! Eta zertarako borroka hori, bada? Beste euskal herrialdetako euskaldun guztien- tzat arauzko direnak guretzat ere erregela izan zitezten, bes- terik ez. Ezen, ikastoletan, gau eskoletan, hedabideetan, itzulpengintzan edo plazaratu beharreko edozein idazlane-

tan jarduten dugun Zuberoako euskaldun alfabetizatuentzat zinez mingarria zen ikustea Euskaltzaindiak zubererarekiko eta, batez ere Zuberoako herrien idazkeraren kontuarekiko zeraman jokabidea.

Aurretik zehaztu ditudan sailetan gabiltzan euskaldunontzat ulergaitza, tamalgarria eta onartezina ere zela erran nezake, Euskaltzaindiak, gure berezitasuna bereizkuntza bihurtu zuela hautemateak. Nola besterik azaldu zitekeen Euskal Herriko beste herrialde guztietan idazkera arau bezala finkatuak direnak, guk, Zuberoan, jarraitu ez beharra? Hizkuntza aditu eta arau egile gisa, nola ontzat eman, Zuberoan, ahomintzozko *H*-ak atxiki beharra edota *ea* idatzi beharrean *ia* izkiriatzea? Esaterako, nola onartu *Phagola* eta *Sarrikota Gañia* bezalako itsuskeriak, Zuberoako herrien zerrenda ofizial hartan bertan Lakarri idazkera egoki emana zelarik (alta bada, Lakharri ahoskatzen dugu...). Nolako seriotasuna ematen zion Euskaltzaindiari Berrogañe idazteko aholkua emateak eta berrogañtar bezala ematea hango bizilagunak?!?

Hala ere, makurbide orok badute, egun batez, beren bukaera eta Euskaltzaindiari, azken batez, Zuberoan, euskalgintzan gabiltzanoi arreta egitea gogoratu zaio. Hemenetik aurrera, beraz, Zuberoako herrien izenak idazkera arautuan agertuko dira hedabideetan eta ez dugu jasan behariko, nik behintzat, folklorismo hitzaz definitu dudana jokae-ra. Izan ere, idazkera fonetiko edo erdi fonetiko haren atxikitzeak bazeukan sasi-azalpen bat, hau da, Zuberoan, *H* horien ahoskatzeko ohitura ez zela galdu behar. Beraz, idazkerak behar zuen ahoskeraren araei egokitu eta ez alderantziz. Zein hizkuntzatan ikusten da holako araurik finkatzea? Pentsa dezagun, esaterako, frantsesari aplikatzea sasi-arau hori... Ederrik balitzateke, benetan, hain baita handia, sarritan, frantses hizkuntzaren ahoskera eta idazkeraren arteko aldea. Euskaltzaindiko onomastika batzordearekin izandako bileretan, oso iritzi berezia aditzerat eman zuen ere gonbidatu batek, hots Atarratze edo Zunarreta herrien kasuan *H* fonetikoa mantendu behar zela idazkeran... hango jendeentzat onargarriagoa zelakoan! Onargarriagoa! Hau zer hizkuntza arau mota ote da? Noiz-

danik hizkuntza baten aurakatzea egiten da, hau edo hori onargarria ala gaitzesgarria delakoan?

Euskara «diskriminagarri» daukaten euskal herritar horiek

Atarratzez mintzatzen hasia bainaiz, aurrera joko dut eta atarratzen askoren euskararekiko gutxiespenaz arituko naiz. Jarrera honen argibide bat gehiago izan dugu berrikitan, hain zuzen ere, «saltegiak ere euskaraz» kanpainaren barruan, Atarratze eta Mauleko merkatari guztien ikusterat ibili garelarik, euskarari leku bat ematea onartuko zutenez jakin guraz. Mauleren kasua, laburki aipatzeko lehendabizi, aurrenez ongi genekiena egiaztatu da tamalez, hau da mauletar denda jabe oso gutxik (bizpahiruk) dakiela euskaraz eta, hortaz, kanpaina horretan esku hartzea ezinezkoa zaiela. Alabaina, zin-zinez hori pentsatzen dutenez ez bada ziurtatzen ahal ere, euskararik ez jakitea dolugarritzat daukate eta minez bizitzen dutela aitortu digute batzuek. Ikastea, haatik, oso neketsutzat ikusten dutela gaineratu digute, denbora eskasia aitzakiatzat harturik, kasu gehienetan. Horra Mauleko egoera eta tamalgarria bada ere, ulergarria da behintzat, Mauleko bizilagun ugari —eta merkatari gutiz-gehienak— kanpotik etorritakoak baitira. Kanpotik erraiteak ez du erran nahi atzerrietatik datozela, zeren eta mauletar asko nafar jatorrikoak baitira, baina nafar erdaldunetakoak. Maule erdaldunak badauka, beraz, sustrai historikorik.

Atarratzeri, aldiz, ez zaio estakuru hori onartzen ahal, herri honetako bizilagun gehienak, baita merkatariak ere, euskal jatorrikoak baitira. Euskal Herrikoak bai, duda barik, baina euskaldunak ez, ezta nahi ere. Iritzi gogorra iruditzen bazaizue ere, ziorik badaukala natorkizue frogatzerat. «Saltegiak ere euskaraz» kanpaina izanen zela, eskutitz bat helarazi genien Maule zein Atarratzeke merkatari guztiei. Maulen, jada erran dudanez, harrera ona jaso genuen... baina Atarratzen! Euskararen sustatze lanetan diharduen Sü Azia elkartekook igorri genien gutunari, oso

suminduta erantzun diote atarraztar merkatarien batasune-koek. Haien «harridura eta amorrazioa jakinarazi» nahi ziguten eta, «pentsaezinezkoa» zela euren baimena eman zezaten «euskara ez dakitenentzako kaltegarria litzatekeen ekitaldi diskriminatzaile bati». Hori bera! Hargatik, atarraztar merkatari hauek «euskarari begirune handiena» diotela segurtatzen zuten, nahiz eta «nahasketa eta bereizketa besterik eragin ez zezakeen egitasmo hori berehala bertan behera uzteko» eskatzen ziguten...

Euskararekiko lotsarik ez baina, hala ere, peko errekarat goaz

Zinez diotsuet ihardokitze horrek ez ninduela ezustean harrapatu. Atarratzetik sei kilometrotan kokatutako Etxebarre herriko seme naiz eta betidanik sumatu dut Atarratzeko merkatarien munduak gutxiespenez hartu duela bere inguruko nekazari mundua. Atarratzarrak beti izan dira guretzat «hühü handiko jankillot frantximantak» eta hau ez da gaur egungo kontua, euskara aspaldidanik baztertua baita Atarratzeko saltegietatik. Hala ere, atzoko eta gaurko giroak bai badaukala ezberdintasun nabari bat. Atarraztar merkatariak ohartu egin dira, gutxi edo aski, euskaraz karrikan hitz egitea «lotsagarria» zen garai haiek atzean dardela, euskarak, nola edo hala, bere duintasuna berreskuratu duela. Ez bakarrik, Hego Euskal Herriko euskaldunak etortzen ikusi baitituzte, bai ordea, Ipar Euskal Herriko euskaltasuna zein abertzaletasuna sendotu egin baitira. Eta hain zuzen ere, nire ustea da Atarratzeko «frantximantek» nolabait gaizki bizitzen dutela egoeraren bilakaera hori, hots euskaraz jakitea beraiek ez daukaten zerbait gehiago dela eta ohartze horrek diela min egiten.

Euskara, beraz, ez da gaur egun lotsaz hartzeko gauza gure Ipar Euskal Herrian. Bai baina, hara paradoxia kezka-
garria, gaur egun atzo baino gutxiagok hitz egiten dugu euskaraz. Zuberoako kontuekin jarraitzeko, demagun euskaldunenik bezala hartua den herri bateko karrikan gabiltzala, esaterako Altzain edo Altzürükun aurkitzen gabela.

Denbora gutxi behar izango dugu ohartzeko belaunaldiak gero eta gazteagoak izan, orduan eta euskara gutxiago ematen dutela. Egun, 10-12 urteko gazte bat euskaraz hitz egiten entzutea Zuberoan, ia mirakulutik dago. Are larriagoa, txikitatik erdaldun gisa hezitzen dira haur horiek eta, gurpil zoroarena ezin geldiarazirik, haur eta gazte erdaldun hauek are erdalduntzenago dute ingurugiroa, euren etxekoetatik hasita. Horiek horrela, Zuberoa mitikoa, euskal kulturaren gotorleku ezin hartutakoa, mito hutsa dela argi geratzen da. Euskararen beherakada itzelaren kontutik, Ipar Euskal Herriko beste bi herrialdeei alderatuta, ez dugu berezitasunik... Peko errekarat goaz guztiak.

Euskararen gizarte eta ekonomia baliagarritasuna bultzatu

Hara egoeraren oharpena baina heriozbide honi nola aurpegi eman? Ez dut mirakuluzko errezetarik baina uste dut jokabide egokienetatik bat izan daitekeela euskararen zokoratzeko baliatua izan den argudio nagusi bat alderantziz erabiltzea lortu behar genukeela. Euskarak ezertarako ez zuela balio sinetsarazi zieten gure aitetamei, frantsesa zela aurrerakuntzarako eta lorpenerako hizkuntza, alegia. Alabaina, nik uste dut gaur badela garaia eta aukera, alderantzizkoaz gogorarazteko, hau da euskaraz jakitea dela erdaldunek ez daukaten zerbait gehiago. Euskaraz jakiteak aukera eta ahalik ematen duela Euskal Telebistari begiratzeko eta ulertzeko, Hego Euskal Herrikoekin harremanak edukitzeko eta, egia baita ere zenbait kasutan, lanpostu baten lortzeko. Azken finean, euskarari begira herabe direnak (etsai amorratu daudenak konbentzitzea alferrikako lana da, ordea) euskararen aldeko jarrerara ekartzera saiatu behar genukeela.

Ororen buru, euskarak gizarte eta ekonomia baliotasuna badaukala onartarazi behar diogu euskal jendeari. Hemen da, beharbada, berreskalduntzerako xedean, Zuberoan pairatzen dugun okerren bat, hau da, kultura alorreko osagai gisa ikusia dela bakarrik euskara eta ez gizarte

eta ekonomia harremanetarako bitarteko bat bezala. Ohar-kuntza hori gizartean nagusiaraztea oso bide luzea izanen da baina, nahitaez, horretarako urratsak behar ditugu eman. Horretarako ere, beste euskal lurraldetatik ez gara bereiztuta egon behar eta eredu gisa ere baliatu behar ditugu, euskararen ofizialtasun egoera berri emanda. Badakit eskas ugari eta euskararen kalterako jokaera asko daudela, bai Euskal Autonomi Erkidegoan zein Nafarroako Foru Erkidegoan, baina, hala ere, euskarak estatutuak badauzka, hobetu beharrak baldin badira ere. Oraingoz, horretatik oso urruti gaude Ipar Euskal Herrian, kontu hau lotuta baita gure onarpen juridiko-instituzionalari. ¶

Josemari Velez de Mendizabal

Partida garrantzitsu baten auditoria

Ekonomia tiro bat bezain azkar doa zioen, arestian irakurri ahal izan dudan txosten batek. Badirudi, kalifikatibo guztiak (bikain, ikaragarri ongi, eta abar) agortuta direnez gero balistikari heldu behar zaiola irakurle interesatuarengan sentsazioaren maila behar bezala adierazteko. Eta horrela, hitzen esanahia hain abiadura handiz desbaloratzen ari zaigun une hauetan, badira gure begien aurretik denetariko kontzeptu berriak igarotzen, oinarrizko balioak non aurki daitezkeen ahazten hasiak garela ondorioztatzen digutenak.

Urtero bezala, aurtengo kultur balantzeari buruz le-
rro batzuk idaztea eskatu zait eta, aurtengoz behintzat, ni-
re ekarpen labur honekin erantzungo dut, eskabidea luzatu
zidanaren asmotik urrun xamar geratzen banaiz ere.
Baina, ez zait iruditu bidezkoa nuenik, urteak ekarri dizki-
gun albiste solte eta margoaskotarikoak berriz ere haiza-
tzea, beste batzuek nik baino askoz egokiago egin baitez-